

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בשבת קודש פרשת הקת תשע"ט לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף ק"ח

בסעודה שלישית

בקעמפ מתיבתא נחלת יעקב וויען - לאק שעלדריק

מהלכין בספינה בתוך המים כנגד העמודים של ב"ה הישן, אז לקח מורי ז"ל כוס אחד ומילא אותו מים מבין העמודים, והשקה לי אותם המים, ואמר לי, עכשיו תשיג בזאת החכמה, כי המים אלו ששתית היו מבאר של מרים [שנגנזה בימה של טבריא כמבואר ברש"י בפרשתנו כא-כ], ומאז ואילך התחלתי ליכנס בעומק החכמה הזאת ע"כ. ובפרי עץ חיים (שער הנהגת הלימוד) כותב, שבתחלה כל מה שלמדו רבו היה שוכח, עד שהשקהו מבארה של מרים, ואז הכניס לכנוס בחכמה זו ע"כ [והובא גם בבני יששכר אייר א-ו].

הרי לנו גודל מעלת בארה של מרים, דכמו שלא ניתנה תורה אלא לאוכלי מן (תנחומא בשלח כ), שאכלו לחם אבירים, לחם מלאכי השרת, לזכך גופם שיבולע התורה בגופם. כן היה גם שתייתם בארה של מרים, שעל ידה זכו להשגה בתורה, וגם שלא ישלוט בהם השכחה. ולכן כאשר שרו ישראל שירת הבאר, נתנו הודאה לא רק על מה שהרוה צמאם בגשמיות המים, אלא הודו על השגת התורה שזכו על ידה, והזכירו בשירתם, וממדבר מתנה, וממתנה נחליאל וגו', שעל ידי הבאר זכו לכל המדריגות הללו.

ובזה מובן מה שכתוב ברמ"א (או"ח סוף סימן רצט) בשם הכלבו, יש אומרים לדלות מים כל מוצאי שבת כי בארה של מרים סובב כל מוצאי שבת על הבארות, ומי שפוגע בו וישתה ממנו יתרפא מכל תחלואיו ע"ש. הרי דבמים הללו יש גם כח של רפואה. והוא כי אמרו חז"ל (עירובין שם) חש בראשו יעסוק בתורה וכו', חש בכל גופו יעסוק בתורה שנאמר (משלי ג-ה) רפאות תהי לשריך וגו' ולכל בשרו מרפא ע"כ. הרי כי התורה כוללת בתוכה כל

ותמת שם מרים ותקבר שם, ולא היה מים לעדה ויקהלו על משה ועל אהרן, וירב העם עם משה ויאמרו לאמר, ולו גוענו בגוע אחינו לפני ה' וגו' (כ-א). ויש לדקדק על אומרו ולא היה מים 'לעדה', שנראה כמיותר שהרי גם לבעירם לא היה, וכמו כן לכל הולכי מדבר לא היה. ועוד שמתחיל עם 'עדה', ומסיים וירב 'העם' עם משה, והוי ליה למימר 'ויריבו' עם משה. גם עצם הדבר שהתלוננו הוא פלא, הלא זה ארבעים שנה עוסקים בתורה ועבודה, בירידת המן בדרך נס, וכי חשבו שה' לא ימציא להם גם מים. ואיך יעלה על הדעת לזונם ארבעים שנה במדבר בדרך נס, ובסופו ימיתו כולם בצמא, אתמהה.

ונראה דהנה להלן בפרשה נאמר, שישראל אמרו אחר כך שירה על הבאר, אז ישיר ישראל את השירה הזאת, עלי באר ענו לה וגו' וממדבר מתנה, וממתנה נחליאל, ומנחליאל במות, ומבמות הגיא וגו' (כא-יז). ובגמרא (עירובין נד.) דרשוה על מעלת התורה, אם אדם משים עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו, תורה ניתנה לו במתנה. וכיון שניתנה לו במתנה נחלו א-ל שנאמר וממתנה נחליאל, וכיון שנחלו א-ל עולה לגדולה שנאמר ומנחליאל במות. ואם מגיס לבו הקדוש ברוך הוא משפילו שנאמר ומבמות הגיא. ואם חוזר בו הקדוש ברוך הוא מגביהו שנאמר כל גיא ינשא ע"כ. ויש להבין קשר הדברים עם שירתם על הבאר.

אך ביאור הדברים הוא, דהנה בהקדמת ספר נגיד ומצוה (להרה"ק רבי חיים ויטאל זצ"ל) כותב על עצמו, כשבאתי אצל מורי [הארי"ז] ז"ל ללמוד ממנו זאת החכמה, הלך מורי ז"ל לטבריא והוליכני עמו, ושם היה ספינה קטנה, וכשהיינו

צערם באו לשפוך שיחתם לפני משה. אבל לעומת זה היה עוד כת שנקרא 'עם', וסתם עם רשעים הם, והמה רבו על המים כפשוטו. וה' צוה למשה להוציא להם מים מבארה של מרים שנית (רש"י כ"ג), ותחזור אותן המים עם סגולת השגת התורה שיש בתוכה.

*

והנה בחטא מי מריבה נגזר על משה ואהרן למות במדבר, יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל, לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם (כ"ג). ויש להבין, הלא בחטא זה לא עברו רק עשה שצוה להם ה', ודברתם אל הסלע, ועל זה ליכא חיוב מיתה, ולא ענשינן על עשה אלא בעידן ריתחא (מנחות מא.). ואם כי היה בזה חילול השם, אשר אמרו חז"ל (יומא פו.) דאין כח בתשובה ויום הכיפורים ויסורין, אלא כולן תולין ומיתה ממרקת ע"ש. מכל מקום גם על חילול השם ליכא חיוב מיתה בידי שמים, אלא שמירוק החטא לא מסתלק מן האדם רק ביום מותו. ואם כן למה נתחייבו משה ואהרן כל כך, שניטל מהם גדולתם וחייהם, עבור חטא זה.

ויש לומר דאיתא בגמרא (יומא כב:) כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמריה סייעיה [כמה סמוך ומובטח ואין צריך לחלות ולדאוג מכל רע מי שהקב"ה בעזרו], שאול באחת ועלתה לו [שאול נכשל באחת ועלתה לו לרעה לקונסו במיתה וביטול מלכותו], דוד בשתים ולא עלתה לו ע"כ. ויש להבין חומר העונש של שאול המלך שהיה נקי מחטא כבן שנה, ונלקח ממנו המלכות ונהרג על עבירה קטנה, ולא הועיל לו כל תשובותיו וכל צדקותיו, ודוד נתקבל תשובתו, וזכה למלוכה ברית מלח עולם. וכתוב באגרת הטיול (חלק הפשט אות עונש), כי כל המצות אשר צוה ה' לעשות הכתובים בתורה צריך שיעמוד לעולם, לכך לא יכופר שום עון אם לא שיהא לאותה מצוה מקיימים זולת החוטא זה. לכך דוד המלך אף שעשה מה שעשה, מכל מקום באותו השעה היו כמה בני אדם בעולם שנוהרו מעון זה, נמצא היתה המצוה זאת מקיימת בלתי דוד, אבל שאול שעבר על מצות הנביא שאמר להחל עד בואו אליו להעלות עולה (שמואל א יג-ג), ולא עשה אותו, מצוה זו לא היה לו מקיימים זולתו, שהרי לא נצטוה בה שום אדם זולתו, לכך לא ניתן לו כפרה כלל ונענש ע"כ. (ועיין שמן ראש סוכות ח"ב יט:).

וכמו כן ציווי זו של ה' במי מריבה, ודברתם אל הסלע וגו', לא היה מצוה רק למשה ולאהרן בלבד, וכאשר

מיני רפואות, ובהיות שבבארה של מרים יש בשורשה השגת התורה, על כן גם סגולת התורה טמונה בה, ומרפא כל סוגי החלאים.

*

ונראה להסביר טעם הדבר שזכתה בארה של מרים להיות טמונה בתוכה השגת התורה, כי הנה אמרו (תענית ט.) שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל, ושלשה מתנות טובות ניתנו על ידם, באר בזכות מרים, ענן בזכות אהרן, מן בזכות משה ע"כ. ומבואר ברבינו בחיי דלכן זכות המים באה על ידי מרים, מפני שבשעה שהושלך משה בתיבה במים, כתיב (שמות ב-ד) ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו, לכך נעשה לה זכות זה של הבאר, שנתן הקב"ה עבורה מים לעדה ע"כ. ואם כן זכותה של מרים גדולה מאד שעמדה לטפל ולהשגיח על חיותו של משה נותן התורה לעם ישראל. ולא עוד אלא שזכתה להביא מינקת מן העבריות ותיניק לך את הילד (ב-ז), כי פה שעתיד לדבר עם השכינה יינק דבר טמא (סוטה יב:). ובאמת כל לידתו של משה היתה על ידי מרים, וכמאמרם (שם יב.) עמרם גדול הדור היה, כיון שגזר פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, אמר לשוא אנו עמלין, עמד וגירש את אשתו, עמדו כולן וגירשו את נשותיהן. אמרה לו בתו, אבא, קשה גזירתך יותר משל פרעה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקיבות, פרעה לא גזר אלא בעולם הזה, ואתה בעולם הזה ולעולם הבא, פרעה הרשע ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת, אתה צדיק בודאי שגזירתך מתקיימת שנאמר (איוב כב-כח) ותגזר אומר ויקם לך. עמד והחזיר את אשתו, עמדו כולן והחזירו את נשותיהן ע"כ. וכיון שזכות נתינת התורה על ידי משה באת על ידה, על כן יש בבארה כחה של השגת התורה.

ומעתה יש לומר כי 'העדה' הזאת שנקהלו למשה, הם היו החשובים שבישראל, והם לא נקהלו להתלונן, כי לא היה להם ספק, שבודאי ימציא ה' להם גשם או מעין שירו את צמאונם, ולא התעכבו במדבר בדרך נס כדי שבסופו ימותו שם. אלא הם התאונו על מה שנסתלק מהם השגת התורה שהיו זוכין עד עתה בזכות בארה של מרים, אשר זה לא יהיה להם עוד, כי מרים מתה. ועל זה אמר 'ולא היה מים לעדה ויקהלו על משה ועל אהרן', שחסר מהם מים לשתות, אבל על זה לא דאגו כי כמה דרכים יש למקום להשלים זאת, אבל אין מים אלא תורה (בבא קמא יז.), ומים אלו לא יהיה להם עוד. ומרוב

הם עברו בזה על ציווי ה', הרי ביטלו כל המצוה שצוה ה', ונעשו ח'ו דבריו פלסתר, על כן היה העונש גדול כל כך עליהם, וניטל גם מהם גדולתם, וכמו שאירע לשאול.

*

והנה חטא משה רבינו במי מריבה, רבו עליה מפרשי התורה. וברש"י (כ"א) פירש, שלא צוה המקום להכותו, אלא ודברתם אל הסלע ע"ש. ובאבן עזרא הביא טעם, שהקפדת ה' היתה על שאמר לבני א-ל חי שמעו נא 'המורים', ואין ראוי לאיש חסיד לתעב ולזלזל בבני אברהם יצחק ויעקב ע"כ. וברמב"ן הביא מרבינו חננאל שהקפדת ה' היתה על אשר אמר 'נוציא' לכם מים, ולא אמר 'יוציא' לכם, שמזה טעו ישראל וחשבו כי הם בחכמתם עושים את המעשה ע"ש. ונראה כי אלו ואלו דברי אלקים חיים, והם עולים כולם בקנה אחת.

ומתחלה נבאר מה שנאמר להלן במיתת משה, כתיב (דברים לב-גא) על אשר מעלתם בי בתוך בני ישראל במי מריבת קדש. וצריך ביאור הלשון אשר 'מעלתם', למה נקט לשון מעילה. ונראה דהנה ה' אמר לו, קח את המטה והקהל את העדה וגו', ואמר שוב, ויקח משה את המטה 'מלפני ה' כאשר צוהו (כ"ט) ופירש בחזקוני, קח את המטה, וזה מקלו של אהרן, דהא כתיב כאן ויקח משה את המטה מלפני ה', וזהו מקלו של אהרן כדכתיב לעיל (י"ז-כה) השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת לאות לבני מרי, והיינו דאמר משה שמעו נא המורים ע"כ. (וכן הוא גם ברשב"ם).

והנה מבואר ברמב"ם (ה' שחיטה ב-ג) דכל חולין אסור להכניסן לעזרה, אפילו בשר שחוטה או פירות ופת ע"ש. ומקורו בגמרא (מנחות קו). ובמשנה למלך שם האריך אם איסורו מן התורה או מדרבנן ע"ש. ואם כן מסתבר כי מטה אהרן שהניחוהו באהל מועד, הוצרכו לקדש אותה ולמסרה להקדש, כי אין מכניסין דבר חולין לעזרה. ויתכן שכל ה"ב מטות שנצטוו ליקח מאת כל נשיאיהם, כמו שנאמר והנחתם באהל מועד לפני העדות אשר אועד לכם שמה (י"ז-ט), גם כן הוצרך כל שבט להקדיש אותה מתחלה. אך לא משמע כן, ממה שנאמר שם ויוצא משה את כל המטות מלפני ה' אל כל בני ישראל ויראו 'ויקחו איש מטהו' (י"ז-כד). אך מטות אלו לא הונחו שם אלא בדרך ארעי, אבל מטה אהרן שהונח שם על מאות שנה עד סוף תקופת בית מקדש ראשון (יומא נב), מסתבר שהיה קודש, כי לאיזה צורך נתיר לכתחלה להניח שם דבר חולין. ולא מסתבר

שהיה בזה הוראת שעה דשרי, כי בקל יכולין להקדישו. ומה גם להכניסו לקודש הקדשים ולא רק בעזרה לבד.

ויש להסתפק על צנצנת המן שהונח גם כן שם, אי הוצרכו לקדשו. ויש לומר דכיון שהוא לחם מן השמים, דלא היה ניתן לאכילה רק עומר לגלגולת, והשאר כל היכא דאיתא היתה בגזא דרחמנא, ולא הוצרך לקידוש.

אך יש לדון, דהנה כתיב שם (שמות טז-ג) קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העומר מן, והנח אותו לפני ה' למשמרת לדורותיכם, 'כאשר צוה ה' אל משה' ויניח אהרן לפני העדות למשמרת. ולכאורה תיבות אלו מיותרות. וראיתי בשם הרה"ק מהר"ש מבעלזא זי"ע שאמר, כי אהרן השיג שתבוא ציווי מה' להניח צנצנת מן לפני העדות. ועל כן הזמין כבר ימים רבים מקודם צנצנת ריק שתהא מוכן לקיים מצות ה'. וכאשר בא אליו הציווי, לא הוצרך להתמהמה להשיג צנצנת, אלא תיכף 'כאשר צוה ה' אל משה', היה הכל מוכן, ויניח אהרן לפני העדות למשמרת עכ"ד.

ויתכן להוסיף עוד נקודה בזריזותו של אהרן שעשהו תיכף כאשר צוה ה', כי הנה לא העדיף המרבה, והממעט לא החסיר, איש לפי אכלו לקטו (טז-יח). אם כן לא היה בביתו של אדם מן יותר מעומר שהוצרך למאכלו. ואם כן כאשר נצטוה אהרן לקחת מלא העומר מן למשמרת היה צריך לצאת החוצה, וללקוט מלא העומר לקיים מצות ה'. אמנם אהרן הכהן לא כן עשה, אלא לקח את המן שלקט לצורכו, שלא יצטרך להתמהמה לקיים מצות ה', ונתן אותה בהצנצנת. וזהו החידוש שתיכף כאשר צוה ה' אל משה ויניח אהרן למשמרת, שלא יצא ללקוט עבור זה, אלא נתן מה שהיה לו בביתו מוכן לאכילתו. ויתכן שעבור זה ויתר על סעודתו אותו היום, שלא היה עוד מן חדש ללקוט, וחם השמש ונמס (טז-כא). ובכלל יש להסתפק אי היה רשאי ללקוט עבור צורך עצמו מחדש, שהרי כבר לקט בבוקר לפי אכלו. ויש לדון אם אדם לקט מן, ובבואו לביתו נפסד או נאבד המן, אי רשאי ללקוט מחדש. – ועל כל פנים בצנצנת המן, אם היה זה המן שזכה בו אהרן מתחלה לצורך אכילתו, יש לומר גם כן שהוצרך לקדשו קודם שהכניסו לקודש הקדשים לפני העדות.

ומעתה אי נימא דמטה של אהרן היה קודש, הרי היה בזה איסור מעילה כאשר משתמש בו לצורך חול. וכיון דלדעת רש"י נצטוו רק לדבר אל הסלע, ולא להכותו במטה, הרי מעלו בהקדש כאשר נהנו מהכאה זו שיצא מים לכל העדה. ועל כן שפיר נאמר, על אשר 'מעלתם' בי בתוך

בני ישראל במי מריבת קדש. ואם כי ההכאה היה רק על ידי משה, ולמה נאמר בלשון רבים, מכל מקום יתכן שהיה גם על ידי ציווי של אהרן בשליחותו, ובמעילה יש שלוח לדבר עבירה (קידושין מב:).

*

והנה ברמב"ן (כ-ח) הקשה על שיטת רש"י שנצטוו רק ודברתם אל הסלע, ולא אמר והכיתם. ולא נתחווורו, כי מאחר שצוה קח את המטה יש במשמע שיכה אותו. ואילו היה רצונו בדיבור בלבד, מה המטה הזה בידו ע"ש. ובתרגום יונתן יש דרך אחרת, שצוהו ה' לדבר ולהשביע הסלע שיוציא מים. אך אם יסרב הסלע להוציא, אז יכהו משה בהמטה ויצאו מים ע"כ. והיא תמוה דמי איכא ספיקא קמי שמיא (ברכות ג:), הלא הקב"ה יודע אם יצאו המים בדיבור או לא, ולמה לא צוה לו מעיקרא איך לעשות, הלא הסלע אינו בעל בחירה.

ונראה על פי מה שביארנו במקום אחר (עיין שמן ראש ח"י פי' חקת רכג.) בטעם שהכה משה את הסלע, כי באמת כח פיו של צדיק הוא גדול מאד, וכל היוצא מפיו יש לו קיום, וכמו שנאמר (איוב כב-כח) ותגור אומר ויקם לך. ודרשו חז"ל (מועד קטן טז:) צדיק מושל יראת אלקים (שמואל ב כג-ג), אני מושל באדם, ומי מושל בי צדיק, שאני גוזר גזירה והוא מבטלה ע"ש. אמנם זהו רק כאשר הוא שומר פיו ולשונו מכל נדנדוד פגם, וכמו שפירשו הכתוב (במדבר לג) לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה, דמי שהוא נזהר בדיבורו שלא יחולל שום מלה היוצאת מפיו ולא תהא לבטלה, אז ככל היוצא מפיו יעשה, יתקיימו ברכותיו, וכל דיבור שלו נחשב לגזירה שהקב"ה ממלא אותה ע"כ. ומעתה יש לומר כי באמת דיבורו של משה רבינו היתה כדאי לפעול שיוציא הסלע מימיו, אך כאשר הוציא מפיו לומר שמעו נא המורים, ולזול בכבודן של ישראל זרע אברהם יצחק ויעקב, וגם הפליט פליטת פה לומר 'נוציא' לכם מים, בלי להזכיר עלה שם שמים, שוב לא היה יכול לפעול אז בדיבורו שיצא מים, והוצרך להכות הסלע, וחסר בזה קדושת שמו יתברך לעיני העם.

ומעתה דבר זה אם יועיל דיבורו של משה אל הסלע או לא, זה תלוי בבחירה, אם משה לפי גדול מדריגתו יפגם את פיו בדיבור קל, אז לא יועיל הדיבור ויצטרך להכות במטה. וה' יודע העתידות ידע כי יצטרך משה להמטה, אך הידיעה לא סותרת הבחירה, ולא רצה ה'

להכריח הבחירה בדיבורו, על כן הניח לו הדבר בספק, שיתכן שיועיל הדיבור לבד, ויתכן שיצטרך להכותו במטה, כי זה תלוי בבחירתו של משה.

אך לפי זה יש להבין אם כן מה היה החטא בהכאה, הא ניתן לו רשות גם על זה. אמנם סביביו נשערה מאד, שאם לא היה משה פוגם את פיו בדיבורו על ישראל, הרי היה הקידוש השם יותר גדול, שהסלע מקיים דבר ה' גם בדיבור, ודבר זה היה נמנע על ידי הנהגתו של משה, שעבור זה הוצרך להכותו, על כן נענש עבור שמנע קידוש השם יותר גדול.

אמנם יש לומר עוד, כי משה לא התחיל לדבר אל הסלע, אלא הכהו תיכף, ולשם שמים התכוין, כי אחר שהפליט מתוך כעסו ולזול בישראל, שמעו נא המורים. לא האמין עוד שפה כזה יפעול בדיבורו אל הסלע שיוציא מימיו. ואם ידבר אל הסלע ולא יוציא מימיו, הרי יתחלל עוד שם שמים ביתר שאת, שאין בכח הצדיקים לגזור אומר ויקם, ועל כן אחר שאמר שמעו נא המורים, אמר לישראל המן הסלע הזה נוציא לכם מים, וכי אחר דיבור כזה אוכל עוד להוציא לכם מים בדיבורי פי, הלא שפתים אלו צריכין לנקותם ברצפה, ואז סר עונך וחטאתך תכופר, על כן לא השתמש בדיבורי פיו, אלא וירם משה את ידו ויך את הסלע במטהו פעמים, הכה את האבן ולא דיבר אליה.

וזהו שאמר ה' למשה, יען לא האמנתם בי להקדישני 'לעיני בני ישראל' וגו' (כ-ב). והיינו שבאמת אני מכיר גדול המסירת נפש שלך לעשות עבירה לשמה, שלא לדבר אל הסלע, כדי שלא יתערער אמונתם בשליח ה', ושוב לא יקבלו מרותו בשלימות, ויהא בזה חילול שם שמים. ובינך לבין קונך היה במעשיך קידוש השם. אבל 'לעיני בני ישראל' לא האמנתם בי להקדישני, הם לא יודעים החשבונות שלך, ולעיניהם היה חסר בזה קידוש שם שמים.

ועל פי זה יש לומר דלכן צוהו ה', לקחת את המטה של אהרן מלפני ה', כי מטה זה ניתן לפני העדות למשמרת לאות לבני מרי (יז-כה). ויתכן שעל ידי הוצאת מים מהסלע, יהיו בני מרי בגדולתו של משה, שאי אפשר לו להוציא מים בדיבור פה, אלא הוצרך להכותו, על כן יהא נגד עיניהם, שהוא לאות לבני מרי, שלא יכשלו עוד הפעם להמרות פי מוריהם.

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' משה דייטש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונ בהכנס בני לעול התורה והמצות	מוה"ר ר' סיני ווייס הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונ בהכנס בני לעול התורה והמצות	מוה"ר ר' שלמה יואל קיש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונ בהולדת בני למול טוב	מוה"ר ר' נפתלי צבי דייטש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונ כאירוסיו בני למול טוב
---	--	---	---